

ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ ΤΟΥ ΙΑΜΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΛΑΡΙΣΑΣ

Δρ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Δ. ΣΠΑΝΟΣ

Ανεξάρτητος ερευνητής, Διδάκτωρ Πολιτιστικού Τουρισμού Πανεπιστημίου
Θεσσαλίας

E-mail: spanos7@yahoo.com

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΓΟΥΛΑΣ

Υπ. Διδάκτωρ, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας & Περιφερειακής
Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος

E-mail: goulasap@yahoo.com

Λέξεις κλειδιά: ιαματικός τουρισμός, Θεσσαλία, Κόκκινο Νερό

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο ιαματικός τουρισμός είναι μία από τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και πρόκειται για την πρώτη μορφή τουρισμού υγείας η οποία είναι γνωστή από αρχαιοτάτων χρόνων. Οι δραστηριότητες που περιλαμβάνει έχουν σχέση όχι μόνο με την αποκατάσταση της ψυχικής και σωματικής υγείας αλλά και τη βελτίωση της ευεξίας των επισκεπτών που καταφθάνουν για την χρήση των φυσικών αυτών πόρων. Οι λόγοι για τους οποίους επισκέπτονται κάποιοι άνθρωποι τις ιαματικές πηγές, δεν είναι μόνο οι ευεργετικές επιδράσεις τους αναφορικά με αρκετά προβλήματα υγείας. Αναζητείται και μία διέξοδος από την αρνητική πραγματικότητα που δημιουργεί η αγχώδης καθημερινότητα εξαιτίας του σύγχρονου τρόπου ζωής. Τα οφέλη, μακροχρόνια και μη, είναι σε γενικές γραμμές χαλάρωση και ευεξία, τόσο στο σώμα όσο και στο πνεύμα. Οι προοπτικές διαμόρφωσης της Ελλάδας ως αξιόλογου προορισμού ιαματικού τουρισμού είναι βάσιμες λόγω του σταθερού, ήπιου, εύκρατου κλίματος σε συνδυασμό με τη φυσική ομορφιά και την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά.

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται την πορεία και το πλαίσιο ανάπτυξης του ιαματικού τουρισμού στο Νομό Λάρισας. Απώτερος σκοπός είναι η ανάλυση της προοπτικής της συγκεκριμένης μορφής τουρισμού είτε αυτόνομα είτε με βάση διάφορες μεταβλητές που υπόκεινται σε αυτήν. Η μεθοδολογία που ακολουθείται είναι η ποσοτική ανάλυση, χρησιμοποιώντας ερωτηματολόγια για να αποτυπωθεί η άποψη των ερωτώμενων. Στατιστικά στοιχεία και δεδομένα εξήχθησαν έτσι ώστε να παρουσιαστεί η πραγματικότητα και οι πιθανές δυνητικές λύσεις. Για την εξαγωγή όσο το δυνατόν πιο ασφαλών συμπερασμάτων, η έρευνα επικεντρώθηκε σε ξένους επισκέπτες της ευρύτερης περιοχής. Καταγράφονται ακόμη, οι προϋποθέσεις και το πλαίσιο που οφείλει να δημιουργηθεί για νοηθεί δυνατή η εξέλιξη αυτού του τομέα. Το παρόν πόνημα καταλήγει στη συσχέτιση του ιαματικού τουρισμού με έμμεσες δραστηριότητες, με στόχο την ανάπτυξη και τη βιωσιμότητα του ενώ τέλος πραγματοποιείται συγκριτική διαδικασία όσον αφορά ποικίλα παραδείγματα σε ολόκληρη την Ελληνική επικράτεια με βάση τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της εκάστοτε περιοχής και περίπτωσης.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τουρισμός υγείας δύναται να εξεταστεί από δύο διαφορετικές οπτικές γωνίες, οι οποίες είναι η ιατρική και η ευεξία (Azman and Chan, 2010). Ο ιαματικός τουρισμός είναι ένας από τους επιμέρους τομείς του τουρισμού υγείας που τοποθετείται μεταξύ του τουρισμού ευεξίας και του ιατρικού τουρισμού. Οι δύο αυτές έννοιες, σύμφωνα με ακαδημαϊκούς και ερευνητές, παρά τις αντιφάσεις τους, αποτελούν τομείς με ολόένα και αυξανόμενο επιστημονικό και επιχειρησιακό ενδιαφέρον (Horowitz et al., 2007; de Arellano, 2007; Burkett, 2007; Leahy, 2008; Whittaker, 2008; Heung et al., 2010; Hopkins et al., 2010; Kangas, 2010; Morgan, 2010; Underwood and Makadon, 2010). Στη διεθνή βιβλιογραφία, ο όρος που χρησιμοποιείται ευρέως για τον ιαματικό τουρισμό είναι ο *“spa tourism”*. Η λέξη *“spa”* προέρχεται από τη Λατινική λέξη *“spagere”* που σημαίνει «βρέχω» ή πιθανόν να είναι αρκτικόλεξο της φράσης *“sanus per aquam”* που σημαίνει «υγεία μέσω του νερού».

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Ινστιτούτου Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (IGME), οι καταγεγραμμένες πηγές θερμομεταλλικών νερών στην Ελλάδα ανέρχονται συνολικά σε 822 από τις οποίες οι 752 είναι αξιοποιήσιμες σε σχέση με τις ιαματικές ιδιότητες τους, τη γεωθερμία και την ποσιθεραπεία (Σφέτσος, 1988). Στο παρόν, χρησιμοποιούνται 348 θερμομεταλλικές πηγές, εκ των οποίων οι 200 χρησιμοποιούνται για λουτροθεραπεία, οι 148 για ποσιθεραπεία ενώ 20 από αυτές χρησιμοποιούνται και για τις δύο προηγούμενες δραστηριότητες.

Αν και πρόκειται για μία μορφή εναλλακτικού τουρισμού που στην Ελλάδα δεν έχει αναδειχθεί στο βαθμό που θα μπορούσε, ο ιαματικός τουρισμός διατηρεί άρρηκτους δεσμούς με τη χώρα καθώς φαίνεται ότι αυτός ανάγεται στα αρχαία χρόνια. Πτυχές του παρουσιάζονται στην Ελληνική μυθολογία (Άρτεμις – Θερμή Λέσβου & Κασταλία Πηγή, Ηρακλής – Θερμοπύλες, Ήβη – ιαματικά νερά των Πατρών, Ναϊάδες Νύμφες), στα Ομηρικά χρόνια (Διομήδης & Οδυσσέας – άλογα του Ρήσου) αλλά και κατά την περίοδο της αρχαίας Ελλάδας (Σπαρτιάτες & Μακεδόνες) (<http://www.thermalsprings.gr>). Κατά συνέπεια, η επίσκεψη και χρήση ιαματικών πηγών μπορεί να θεωρηθεί ως μία από τις παλαιότερες μορφές τουρισμού (Jenner and Smith, 2000). Αξίζει να σημειωθεί ότι η απόσταση δεν διαδραμάτιζε σημαντικό ρόλο αναφορικά με την προσέγγιση και τη χρήση κάποιας ιαματικής πηγής με απώτερο στόχο τη θεραπεία (Reisman, 2010). Δύο εξέχουσες προσωπικότητες της Ελλάδος που συνδέονται με τον ιαματικό τουρισμό είναι ο Ασκληπιός και ο Ιπποκράτης, οι οποίοι συνδέονται γενεαλογικά (Spanos, 2017). Τα τρία πιο γνωστά «*Ασκληπιεία*», τα ιατρικά κέντρα της αρχαίας εποχής, ήταν της αρχαίας Τρίκκης (που ήταν το παλαιότερο), της Επιδαύρου (το πιο σημαντικό απ’ όλα) και της Κω, το οποίο σχετίζεται άμεσα με τον Ιπποκράτη και τη σχολή του.

ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΡΟΣΚΗΝΙΟ

Αν και ανερχόμενη μορφή εναλλακτικού τουρισμού, η συμβολή της στο παγκόσμιο οικονομικό γίνεσθαι δεν είναι αμελητέα (Εικόνα 1), καθώς αυτή ανέρχεται περίπου στα 500 δισεκατομμύρια δολάρια. Ωστόσο, η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού δεν είναι και δεν μπορεί να είναι μία στατική αέναη διαδικασία. Είναι πλέον κοινός τόπος

ότι η αντίληψη περί ιαματικού τουρισμού μεταβάλλεται συνεχώς. Η υφιστάμενη τάση περιθωριοποιείται συνεχώς αφού στο επίκεντρο δεν είναι απλώς οι επισκέπτες τρίτης ηλικίας. Οι ήδη λειτουργικοί αλλά και δυνητικοί ιαματικοί προορισμοί στρέφονται σε επιπρόσθετες πολιτικές προσέλκυσης πάσης φύσεως πολιτιστικών τουριστών. Αυτό πραγματοποιείται, αρχικά, με την αναγνώριση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων του τουρισμού ευεξίας σε επίπεδο ηπείρων.

Εικόνα 1: Συμβολή του ιαματικού τουρισμού συνολικά στην τουριστική βιομηχανία.

Πηγή: <https://globalwellnessinstitute.org>

Ενδεικτικά, οι διαφοροποιήσεις και ταυτόχρονα τα θετικά σημεία είναι τα εξής (www.globalwellnesssummit.com):

- Αφρική: φυσικό περιβάλλον – παραδοσιακές πνευματικές πρακτικές.
- Ασία: πνευματικές και εναλλακτικές μέθοδοι.
- Ωκεανία: φυσικό περιβάλλον – πνευματικές πρακτικές – ιατρικές υπηρεσίες χαμηλού κόστους.
- Ευρώπη: φυσικό περιβάλλον – πρακτικές ανά περιφέρεια.
- Αμερική: πρακτικές όμοιες με Ασία/Ωκεανία.

Εκτός όμως από το περιβάλλον, είτε αυτό είναι φυσικό είτε τεχνητό, υφίστανται κι άλλες παράμετροι με ιδιαίτερα σημαντικό περιεχόμενο. Μερικές από αυτές είναι (Tuominen et al., 2014):

- Πολιτισμικό απόθεμα.
- Αυθεντικότητα.
- Φήμη του επικείμενου προορισμού.
- Ποιοτικές υπηρεσίες.
- Προσανατολισμός πελατών με βάση το υπόβαθρο τους.
- Λειτουργικές δραστηριότητες.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, είναι προφανές ότι ο ιαματικός τουρισμός αποτελεί ένα περίπλοκο σύστημα τόσο προς μελέτη όσο και προς εφαρμογή. Η ολιστική αντιμετώπιση του αποδεικνύεται τόσο από την υπάρχουσα Ευρωπαϊκή πολιτική (European Directorate for Internal Policies, 2017), η οποία εστιάζει κυρίως στη μετατροπή μη τουριστικών εγκαταστάσεων σε ανάλογες υποδομές, όσο και από τη διεθνή πραγματικότητα η οποία υπογραμμίζει το ρόλο που οι δραστηριότητες διαδραματίζουν (Chen et al., 2013) αφού πλέον ο ανταγωνισμός είναι αρκετά ισχυρός σε παγκόσμιο επίπεδο.

Σημαντική μεταβλητή είναι και το υπόβαθρο των δυνητικών τουριστών με τρεις κύριες συνιστώσες (Vasileiou and Tsartas, 2009). Πρώτον, το υψηλό μορφωτικό επίπεδο χαρακτηρίζει τέτοιους δυνητικούς τουρίστες, οι οποίοι ασφαλώς και θα επεκταθούν σε άλλες δραστηριότητες. Δεύτερον, η οικονομική άνεση δίνει τη δυνατότητα σε ανάλογους επισκέπτες να αναζητήσουν και να βιώσουν μία διαφορετική εμπειρία σε σχέση με οτιδήποτε τετριμμένο όπως. Αυτό έχει θετική επίδραση και στην καταναλωτική τους συμπεριφορά συνολικά στον τόπο όπου διαμένουν προσωρινά (τοπικά προϊόντα κ.λπ.). Τρίτον, οποιοδήποτε επάγγελμα συνδέεται με έντονη καθημερινότητα έχει περισσότερες πιθανότητες να στραφεί σε ανάλογες λύσεις και προτιμήσεις σχετικά με τις διακοπές και τον ελεύθερο χρόνο. Εν κατακλείδι, κάθε περιοχή οφείλει να αξιοποιήσει στο έπακρο οποιαδήποτε δυνατότητα διαθέτει μέσω κυρίως δραστηριοτήτων ενώ όσον αφορά στην Ελλάδα η πολιτική που προκρίνεται είναι η διάδοση δραστηριοτήτων μέσω διαφόρων μορφών εναλλακτικού τουρισμού (Coccosis and Tsartas, 2001).

KOKKINO NEPO

Η πηγή «Κόκκινο Νερό» βρίσκεται κοντά στην Καρίτσα, σε απόσταση 60 χλμ. από την πόλη της Λάρισας και 17 χλμ. από την Εθνική Οδό Αθήνας-Θεσσαλονίκης. Ο οικισμός πήρε την ονομασία του ακριβώς επειδή στην περιοχή αναβλύζει το μοναδικό «κόκκινο νερό», που τα υδροξείδια του σιδήρου χρωματίζουν κόκκινα τα πετρώματα. Οι ιαματικές του ιδιότητες είναι γνωστές από αρχαιότατων χρόνων. Ο επισκέπτης μπορεί να συνδυάσει την ποσιθεραπεία με ένα ψυχρό λουτρό στις νέες πετρόκτιστες πισίνες. Η θερμοκρασία του νερού είναι 17°C και οι θεραπευτικές ενδείξεις σχετίζονται τόσο με το ουροποιητικό όσο και με το γαστρεντερικό σύστημα (<http://www.thermalsprings.gr>). Παραμένει ένας μοναδικός προορισμός για το καλοκαίρι και όχι μόνο, συνδυάζοντας θάλασσα και βουνό. Τα τελευταία χρόνια στο Κόκκινο νερό κυριαρχούν οι τουρίστες από την Πολωνία (για τους Πολωνούς αποτελεί τον τρίτο πιο δημοφιλή προορισμό στην Ελλάδα μετά τις Μπενίτσες της Κέρκυρας και

το Πόρτο Κατσίκι της Λευκάδας) ενώ πρόπερσι άρχισαν οι επισκέψεις τουριστών και από τη Σερβία (<http://www.eleftheria.gr>).

Εικόνα 2: Ιαματικά λουτρά Κόκκινου Νερού.

Πηγή: www.onlarissa.gr

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ως εναλλακτική μορφή τουρισμού, ο ιαματικός τουρισμός είναι σε θέση να προσφέρει ένα ξεχωριστό στίγμα για την ανάδειξη μίας περιοχής. Ωστόσο, αυτή η ανάδειξη οφείλει να πραγματοποιηθεί μέσω ενός άρτια διαμορφωμένου στρατηγικού σχεδίου. Η διεθνής βιβλιογραφία αποδεικνύει πως ο ιαματικός τουρισμός δεν επαφίεται αμιγώς στις αντίστοιχες πτυχές του αλλά σε συμπληρωματικές δραστηριότητες οι οποίες συμπληρώνουν εποικοδομητικά την παρουσία (πολιτιστικών) τουριστών σε ένα μέρος. Επιπλέον, βασικά γνωρίσματα όπως το πολιτισμικό απόθεμα κ.λπ. χρήζουν ιδιαίτερου ρόλου σε αυτό το ολιστικό πλαίσιο. Κατά συνέπεια, όσον αφορά στο Νομό Λάρισας και στη Θεσσαλία γενικότερα, ο ιαματικός τουρισμός δύναται να συνδεθεί με ένα δυναμικό πολιτισμικό δίκτυο της Κεντρικής Ελλάδος (Σπανός, 2018; Σπανός και Γούλας, 2018; Σπανός, 2017) ώστε η προσέλευση να καταστεί βιώσιμη και αέναη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

de Arellano, R. (2007) Patients without borders: The emergence of medical tourism, *International Journal of Health Services*, 37 (1), pp. 193-198.

Azman, I. and Chan, L. K. J. (2010) Health and spa tourism business: Tourists' profiles and motivational factors, Annual Conference Travel & Tourism Research Association, Budapest, Hungary, διαθέσιμο στο:

[https://www.researchgate.net/publication/304254500 Health and Spa Tourism Business Tourists%27 Profiles and Motivational Factors](https://www.researchgate.net/publication/304254500_Health_and_Spa_Tourism_Business_Tourists%27_Profiles_and_Motivational_Factors) [πρόσβαση 29/08/2018].

Burkett, L. (2007) Medical tourism: Concerns, benefits and the American legal perspective, *Journal of Legal Medicine*, 28 (2), pp. 223-245.

Chen, K-W, Liu, H-H, Chang, F-H (2013) Essential customer service factors and the segmentation of older visitors within wellness tourism based on hot springs hotels, *International Journal of Hospitality Management*, 35, pp. 122-132.

Chen, J. S., Prebensen, N., Huan, T. C. (2008) Determining the motivation of wellness travelers, *Anatolia*, 19 (1), pp. 103-115.

Coccosis, H. and Tsartas, P. (2001) Sustainable tourism development and the environment. Athens: Kritiki.

Connell, J. (2006) Medical tourism: Sea, sun, sand and...surgery, *Tourism Management*, 27, pp. 1093-1100.

European Directorate for Internal Policies (2017) Research for TRAN committee – Health tourism in the EU: A general investigation, διαθέσιμο στο: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/601985/IPOL_STU\(2017\)_601985_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/601985/IPOL_STU(2017)_601985_EN.pdf) [πρόσβαση 31/08/2018].

Goodrich, J. N. (1994) Health tourism: A new positioning strategy for tourist destinations, *Journal of International Consumer Marketing*, 6 (3-4), pp. 227-237.

Heung, S., Kucukusta, D., Song, H. Y. (2010) A conceptual model for medical tourism: Implications for future research, *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 27 (3), pp. 236-251.

Hopkins, L., Labonte, R., Runnels, V., Packer, C. (2010) Medical tourism today: What is the state of existing knowledge, *Journal of Public Health Policy*, 31 (2), pp. 185-198.

Horowitz, M. D., Rosensweig, J. A., Jones, C. A. (2007) Medical tourism: Globalization of the healthcare marketplace, *Medscape General Medicine*, 9 (4), pp. 1-7.

Jenner, P. and Smith, C. (2000) Health tourism in Europe, *Travel & Tourism Analyst*, 1, pp. 41-59.

Kangas, B. (2010) Traveling for medical care in a global world, *Medical Anthropology: Cross Cultural Studies in Health and Illness*, 29 (4), pp. 344-362.

Leahy, A. L. (2008) Medical tourism: The impact of travel to foreign countries for healthcare, *Surgeon*, 6 (5), pp. 260-261.

Morgan, D. (2010) The growth of medical tourism, *OECD Observer*, Vol. 281, pp. 12-13.

Reisman, D. (2010) *Health tourism: Social welfare through international trade*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.

Σπανός, Δ. Β. (2018) Ιπποκράτεια Ιδέα: Συνιστώσες πολιτισμικής διαχείρισης, 5^ο Διεθνές Εθνολογικό Συνέδριο – Πολιτισμική Κληρονομιά της Πεδινής Θεσσαλίας: Η Πολιτισμική της Διαχείριση, 6-8 Σεπτεμβρίου, ΙΑΚΑ ΠΘ – Καλύβια Τρικάλων

Σπανός, Δ. Β. και Γούλας, Α. (2018) Υπόσταση και λειτουργία μνημείων στη διαμόρφωση ενός αστικού brand, 20^ο Επιστημονικό Συνέδριο του Συνδέσμου Ελλήνων Περιφερειολόγων, 4-5 Ιουνίου, Αθήνα.

Σπανός, Δ. Β. (2017) Μνημεία και branding: Αλληλεπίδραση πόλης (Λάρισα) και Περιφέρειας (Θεσσαλία), 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο *Marketing & Branding Τόπου*, 30/03-01/04, Λάρισα.

Spanos, D. V. (2017) Branding cultural heritage: Global vs local, *MENON*, 4, pp. 54-66.

Σφέτσος. Κ. (1988) *Απογραφή θερμομεταλλικών πηγών Ελλάδος*, III, Ηπειρωτική Ελλάς, Αθήνα: ΙΓΜΕ.

Tuominen, T. et al. (2014) Developing a competitive health and well-being destination, διαθέσιμο στο: <https://www.globalwellnesssummit.com/wp-content/uploads/Industry-Research/Global/2015-developing-a-competitive-health-and-wellbeing-destination.pdf> [πρόσβαση 31/08/2018].

Underwood, H. R. and Makadon, H. J. (2010) Medical tourism: Game changing innovation or passing fad?, *Journal of the Healthcare Financial Management Association*, 64 (9), pp. 112-118.

Vasileiou, M. and Tsartas, P. (2009) The wellness tourism market in Greece: An interdisciplinary methodology approach, *Tourismos*, 4 (4), pp. 127-144.

Whittaker, A. (2008) Pleasure and pain: Medical travel in Asia, *Global Public Health*, 3, pp. 271-290.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Ελκύει Ξένους Τουρίστες το Κόκκινο Νερό, διαθέσιμο στο: <http://www.eleftheria.gr/%CE%BB%CE%AC%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%B1/item/167889.html> [πρόσβαση 09/09/2018].

Θεραπείες: Ιστορικά στοιχεία, διαθέσιμο στο: <http://www.thermalsprings.gr/index.php/el/therapeies/menu-istorika-stoixeia> [πρόσβαση 29/08/2018].

Ιαματικός Φυσικός Πόρος Κόκκινου Νερού, διαθέσιμο στο: <http://www.thermalsprings.gr/index.php/el/thessalias/70-kokkinou-nerou> [πρόσβαση 09/09/2018].

Wellness Tourism Worldwide, διαθέσιμο στο: <https://www.globalwellnesssummit.com/wp-content/uploads/Industry-Research/Global/2011-wellness-tourism-worldwide-wellness-for-whom.pdf> [πρόσβαση 31/08/2018].